

Præsterne i Øsløs, Vesløs, Arup Pastorat siden Reformationen.

Ved N. Sodborg, Vesløs.

(Fortsat fra Årbogen 1915)

DEN SKILDRING, jeg i forrige Årbog gav af Præsterne i Øsløs, Vesløs, Arup, sluttede med Provst Michael Vogelius, som døde 1731 som den niende i Rækken af Præster her siden Reformationen.

Hans Efterfølger som Præst for disse Menigheder blev Thyboen

10. Ole Jørgensen Obel.

Han var født d. 9. Juli 1680 på Herregården Øland, Harring Sogn, hvor Faderen, Jørgen Pallesen Obel, var Forpagter. Hans Moder skal have heddet Dorte Olufsdatter og været fra Sennels¹). Faderen nævnes som ”Hederlig, aegtbaahr oc velfornemme Mand Jørgen Pallesen Obel, Forpagter på Ølan⁴”²); ellers vides intet om hans Forældre.

Ole Jørgensen Obel blev Student fra Ålborg Skole 1701 og Cand. theol. 1710. Han giftede sig med Præstedatteren Sofie Hansdatter Tanche fra Åby-Bjergsted i Kær Herred. 1713 blev han Præst i Gudum-Lillevorde, og i Sommeren 1731 kaldedes han til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup, hvor han virkede til sin Død.

Der vides ikke ret meget om Pastor Obels Liv og Gerning som Præst i Øsløs; dog kan her fortælles om hans Forhold til den herrnhutiske Bevægelse i disse Egne.

I Kristian den Sjettes Tid fandt som bekendt stærke Brydninger Sted på det kirkelige og religiøse Område. Der var særlig to Retninger, som gjorde sig stærkt gældende, nemlig Pietismen og Herrnhutismen. Ved Speners og Franckes Virksomhed var Pietismen allerede udbredt ud over Tyskland. Nu kom den også til vore Landemærker, hvor Kirkelivet lå som i Dvale, og hvor den orthodoxe Lutherdom søgte at hævde den rene Lære, samtidig med at Lige gyldighed for Kirken og Gudsdyrkelsen bredte sig ud over Landet.

Pietisterne skelnede skarpt mellem den døde Tro, hvor Læren vel nok kunde være i den skønneste Orden, men hvor selve Livet manglede, og den levende Tro i inderlig Hengivelse til sin Gud og Frelser i et virkeligt og bevidst

Gudsforhold. At vække Folket op af den Døs, hvori det var sovet ind, og føre det ind i den sande Menighed, var Pietismens Mål. Den har deri sikkert haft stor Betydning for Åndslivet i Danmark, men ved den stærke Vægt, den lagde på Omvendelse, som den kaldte ”Genfødsel”, fristedes den til at sætte Herrens Døb og Nadver i Skygge, og så fulgte Separatisme og andet usundt let i dens Spor³).

Den anden Retning, Herrnhutismen eller Brødre menigheden, var også kommen til os fra Tyskland. I Året 1731 var selve dens Stifter Grev Zinzendorf i København og vandt mange Tilhængere også blandt Hoffet, hvor han dog senere faldt i Unåde. Skønt Herrnhutismen i sin Forkyndelsesmåde afveg noget fra Pietismen, så havde de to Retninger dog så meget tilfælles, at de i Begyndelsen godt kunde enes i et fordrageligt Samarbejde; men senere hen kom det til stærke Brydninger mellem dem.

I Året 1705 kom Daniel Friedenreich som Præst til Kettrup-Gjøtrup. Han var som Student kommen i Berøring med den pietistiske Bevægelse i Hovedstaden og var bleven greben af den, og 1721 kom en anden pietistisk Præst til disse Egne, nemlig Henrik Jespersen til Tømmerby-Lild. Senere kom endvidere Præsterne Lavrids Fugl i Hune og Bloch i Aggersborg. Disse Præster kom gennem deres Forkyndelse og Vidnesbyrd til at berede Vej for Herrnhutismen.

Men det var dog først, da Magister Anders Langgård blev Præst for Klim, Thorup, Vust Menigheder i 1738, at denne Retning for Alvor tog Fart, og Magister Langgård fik en stærk Medhjælp i sin Kapellan Otto Krogstrup, som kom til Klim 1741.

Disse to Mænd, som var stærkt grebne af Herrnhutismen, vakte ved deres Forkyndelse et voldsomt Røre, som bredte sig ud over næsten hele Vester Hanherred⁴) - Da de to Mænd dog til sidst måtte vige for den stærke Modstand, som

¹ Wiberg: Præstehistorie III, Side 693.

² Hassing Herreders Tingbog 1680.

³ H. Gravsen: Wajsenhuspræsten Enevold Ewald, Side 7.

⁴ Om disse to Mænd se: Jens Damsgaard: Herrnhutismen i Vester Hanherred. I Historisk Årbog for Thisted Amt 1906.

rejste sig imod dem, blev Bevægelsen ledet og fortsat af andre Præster her i Herredet.

Pastor Obel i Øsløs, som allerede da var en gammel Mand, stod udenfor alt dette Røre, men i Efteråret 1744 kom han uventet i Berøring med de Mænd, der stod som Bevægelsens Ledere. Det gik således til⁵).

En Datter at Pastor Obel, Jomfru Obel kaldes hun, men hendes Navn var Dorothea Cathrine⁶), havde i nogen Tid været i Huset hos Præsten Henrik Jespersen i Tømmerby og havde der gjort Bekendtskab med de to Præster fra Klim og andre "vakte" af den lille Flok, som sluttede sig om Magister Langgård og Otto Krogstrup. Hun havde også nogle Gange deltaget i deres Forsamlinger og var bleven vundet for den nye Lære. Da nu Dagen kom, da hun skulde vende tilbage til sit Hjem i Øsløs Præstegård, og hendes Forældre havde sendt Vogn efter hende, forlod hun, uden at nogen vidste det, pludselig Kærup (Tømmerby) Præstegård og gik til Thorup, hvor hendes Søster boede. Der var, vel sagtens efter Aftale, Magister Langgård med Vogn og førte hende med hjem til Klim. Siden, fortælles der, rejste Kapellanen og Magister Langgårds Hustru langt bort med hende, alt uden hendes Forældres Vidende og Vilje.

Da disse fik dette at vide, blev de meget bedrøvede, og Pastor Obel blev tillige meget vred, da han erfarede, at Præsten fra Klim stod bag ved. Magister Langgård fortæller selv om, hvorledes Pastor Obel kom til ham i Klim Præstegård og skædte ham ud for "den groveste Skæm og hans Hustru for en Skøge og dem alle for Skarns Pak og liderligt Folk og sluttelig truede med Retsforfølgning", hvis han ikke fik at vide, hvorhen de havde ført hans Datter. –

Magister Langgård vilde dog ingen Oplysninger give derom, og Pastor Obel måtte rejse hjem, lige så klog som han var kommen. – Han indberettede nu Sagen for Biskop Brorson i Ålborg og bad om hans Hjælp til at få Datteren tilbage.

Biskoppen var også straks villig til at yde ham Hjælp og afsendte straks to Skrivelser henholdsvis til Magister Langgård og til Jomfru Obel; begge Skrivelser blev sendt til Langgård, da Biskoppen jo ikke kendte Jomfruens Adresse. Han forlanger, at Langgård ufortøvet skal bringe Jomfruen tilbage til hendes gamle bedrøvede Forældre i Øsløs eller også lade dem vide hendes Opholdssted, så de selv kan lade hende afhente. I Brevet til Jomfru Obel foreholder han hende

hendes utilbørlige Opførsel mod hendes gamle Forældre og søger at bevæge hende til at vende tilbage, og han lover, at han i så Fald vil gå i Forbøn for hende.

Magister Langgård besvarer straks Biskoppens Skrivelse, men i hans Svar står ikke det mindste om, at han har i Sinde at efterkomme sin Biskops Befaling angående Jomfru Obel. Derimod beklager han sig over Pastor Obels Adfærd og skriver blandt andet: "Jeg tænkte ikke efter, at det skulde gået Forældrene så nær til Hjertet, da hun jo ikke var forliset, fordi hun engang ved bekvem Lejlighed, sig til Vederkvægelse og Velsignelse, besøgte de Sjæle, som hun vist tænker at stå med for Jesu Ansigt en Gang, da den Åndernes Fader vil fordre Regnskab for, hvad Lydighed, hun har bevist ham". Ikke heller siger han noget om, hvor Jomfru Obel er ført hen.

Hvorledes det siden gik i denne Sag, vides ikke, men da Sagen ikke senere omtales, er det vel altsammen gået i Orden igen, og de gamle bedrøvede Præstefolk i Øsløs Præstegård fået deres Datter tilbage. – Hun blev senere gift med Eftermanden i Embedet, Cay Praëm.

I 1747 blev anlagt Sag mod Magister Langgård, fordi han havde huset det tyske herrnhutiske Ægtepar, Skrædder Gottfried Zeidler og hans Hustru Rosina trods den kgl. Reskript af 9. Decbr. 1746, der forbød danske Undersåtter at huse herrnhutiske Personer eller have dem til Lærer for deres Børn.

Pastor Obel blev udnævnt til at være Aktor i denne Sag. Han er meget ked af det, og det tjener den gamle Præst til Ære, at han helst vil fare med Lempe mod Mag. Langgård, skønt han jo ikke havde særlig Grund til at se med venlige øjne på Magisteren efter den Historie med Jomfruen. Han skriver derom til Biskop Brorson: "Jeg havde intet hellere ønsket, end at Deres Højærværdighed kunde have forskånet mig derfor, både fordi jeg er gammel og skrøbelig, så jeg ikke vel kan rejse, så og fordi jeg ikke har lagt mig efter at udføre slige Ting".

I Efteråret 1747 måtte Magister Langgård møde for en Provsteret, som holdtes i Vester Thorup i Signr. (Hr.) Lars Christian Lassens Hus.⁷)

Pastor Obel tog som sagt ret lempeligt på Magisteren og henstillede, at han idømtes noget i Mulkt til fattige Præsteenker i Stiftet.

Provst Friedenreich var langt fra tilfreds med Pastor Obel i denne Sag og anfører, at Pastor Obels Indlæg er lige ved at være et Forsvar for

⁵ Anført efter Villads Christensen: Magister Langgård og hans Kapellan Otto Krogstrup. Se Kirkehist. Saml. 4. Rk. 3. Bd. Side 740-82.

⁶ Kirkehist. Saml. 4. Rk. 5 Bd. Side 638.

⁷ Justitsprotokol for den gejstlige Jurisdiktion i Vester Hanherred 1736-1808, Side 73.

den anklagede Præst. Han gør derfor Indberetning for Biskop Brorson og gør denne opmærksom på, at Pastor Obel går udenom Hovedpunktet i denne Sag, og at Magister Langgård påny har modtaget den tyske Skrædder, da denne vendte tilbage til Klim Præstegård for at afhente sin Hustru, som havde født der, samt at han havde taget Ægteparret til Alters uden nogen Præsts Skudsmål. Han mener derfor, at Magister Langgård bør idømmes en Mulkt på 70 Rdl.

Således blev det, og det var sikkert ikke med Pastor Obels Vilje, at Mulkten blev så høj. Han skrev til Biskop Brorson således: ”Det er nu Gudskelov kommen så vidt med Magister Langgårds Sag, at der snart skal dømmes udi den. Jeg vil ønske, at min allernådigste Konge og fromme Biskop må blive fornøjet med mig udi denne Kommission. Gud skal være mit Vidne, at jeg har villet gå den retteste Vej i Sagen, jeg kunde se, endskønt jeg udi Akten er beskyldt af Herredsfoged Brun for Partiskhed. Har jeg truffet den, vil det snart vise sig”.

Mag. Langgård kom dog ikke til at betale denne Mulkt; thi da han næste År måtte vige for Modstanden og indgav Begæring om Afsked, blev Mulkten ham eftergivet. –

Pastor Obel og Hustru skal have haft en stor Børneflokk, 6 Sønner og 7 Døtre. Datteren Dorothea Cathrine blev som allerede nævnt gift med Eftermanden i Embedet Cay Praëm; en anden Datter, Bodil Margrethe, blev gift med Præsten Jørgen Baggesen Leth i Dalum, om hvem det siges, at han kun vilde have Omgængelse med dem, der havde ”pietistiske og separatistiske principia”.⁸⁾

Mindst tre af Sønnerne blev Præster. Hans Jørgen Obel, som var født i Gudum, var Kapellan hos sin Fader fra 1743-48, da han blev Præst i sin Fødeby og senere Provst for Fleskum Herred. Han skal have været en særdeles dygtig Mand, retsindig og djærv af Karakter.⁹⁾ En anden Søn Palæmon Fogh Obel, som senere blev Præst i Sennels, skal også have været Kapellan hos sin Fader i Øsløs.¹⁰⁾ Endelig blev Sønnen Jens Obel Præst i Kollerup-Skræm-Hjørdal.

Pastor Obel døde i Øsløs den 2den Maj 1753 og hans Hustru i Gudum 1761.

I de næste 50 År sidder to dygtige Mænd af Slægten Praëm som Præster i Øsløs. De var begge betydelige Personer, stærke i deres Tro og inderligt grebne af den pietistiske Bevægelse, som

ved Herrnhuterne gik hen over disse Egne. Ved deres vækkende Forkyndelse fik de Indflydelse på mange Mennesker også langt uden for deres eget Pastorat. Men det manglede heller ikke på Modstand både hjemme i deres egne Sogne og videre ud; mange kunde kun finde Særhed og Fanatisme i denne nye Forkyndelse. Det kan ikke undre, at den stærke Vækkelsesprædiken nødvendig måtte brydes med meget af den Vanekristendom og Ligegeydighed, som der var nok af ude omkring i Sognene.

Da Mag. Langgård og Otto Krogstrup måtte vige for Modstanden, og både den nye Præst og Kapellan begge var heftige Modstandere af Herrnhuterne, gik Ledelsen efterhånden over til Præsten i Øsløs, og fra omkring 1756 var Øsløs Arnestedet for Bevægelsen nord for Limfjorden.

11. Cay Thomsen Praëm, som nu ved Pastor Obels Død blev Præst i Øsløs, var Præstesøn fra Hjardemål og født i Året 1724.

Præstefolkene Thomas Cajsen Praëm og Hustru Anna Bagger var hans Forældre. Thomas Praëm fik en sære brat Død, idet han i Oktober 1763 døde pludselig, just da han stod på Prædikestolen i Budolfi Kirke i Ålborg, hvor han prædikede ved et Landemøde.¹¹⁾

Thomas Praëm havde i Året 1730 modtaget et 19-årigt ungt Menneske, som han skulde forberede til Student. Den unge Mand, som vistnok var fra Gården Nørtope i Rør Sogn i Thy, hed Anders Langgård, den senere så omstridte Magister og Præst i Klim. Efter to Års Forberedelse drog Anders Langgård til København og tog sin Eksamen, hvorefter han vendte tilbage til Hjardemål og blev i to År Huslærer for Pastor Praëms tre Sønner.¹²⁾

15 År gl. blev Cay Praëm Student. - Såvidt der kan dømmes ud fra Thomas Praëms Stilling til Herrnhuterne, har Hjemmet i Hjardemål Præstegård været religiøst, og man kan med Rimelighed formode, at den unge, lidenskabelige Huslærer også har haft Indflydelse på Drengen i religiøs Henseende.

Denne Påvirkning fortsattes i Hovedstaden under hans Studietid, idet han med Forkærlighed søgte til de pietistiske Kredse. –

1746 tog han Embedseksamen, og der går nu nogle År, hvor vi ikke kan finde hans Spor, men den 13. December 1752 antoges han som Informator (Lærer) ved Vajsenhuset i København.¹³⁾

⁸⁾ Wiberg: Alm. Præstehistorie I, 262.

⁹⁾ Månedlige Tillæg til Jydske Efterretninger 1789 Side 48 og Erslev: Dansk Forfatterleksikon, Supplm. II, 704.

¹⁰⁾ J. Wahl: Ålborg Stiftskalender.

¹¹⁾ Wiberg I 622.

¹²⁾ Kirkehist. Saml. 4. Rk. 3. Bd.

¹³⁾ Vajsenhusets Arkiv (Liber daticus).

icke sådan som det sømmer sig et christent Menneske at skrive om et andet, allermindst den der er betroet at undervise unge Børn i Christendom og gode Sæder, og burde selv foregå dem med et got og ustraffeligt Eksempel. For Resten, om han er sindet at føre nogen Process mod Oeconomum eller Oeconomum mod ham, kand det stå dem frit for, såsom Directionen aldeles icke deri vil være dem hinderlig, men slige unyttige Stridigheder kand icke tåles i W.-huset. Resten har J. R. Finckenhagen Commission at betyde ham . . .”

Holstein. Falsen. Ewald.

Det ser ud til, at Justitsråd Finckenhagen straks efter dette Møde d. 8. Marts har afskediget Praëm, da der allerede d. 14. Marts foreligger en Ansøgning om hans Embede. Pladsen blev dog først besat med en anden d. 1. Maj 1753.

Også Pastor Ewald har omtalt Cay Praëm i et Brev til Grev Holstein, men det kan ikke ses, om det er i Forbindelse med denne Sag, men det er det rimeligvis. Han skriver således:¹⁸⁾

”Jeg må endnu tage mig den Frihed at tale noget om Mr. Praëm og hans Sag. Jeg vil ikke nægte, at jeg jo indtil denne Tid er persvaderet (dvs.: overbevist) om hans redelige Absigt i denne Sag, endskønt jeg ey heller vil negte, at hand er noget for heftig. En Tid lang måtte Finckenhagen selv imod mig tilstå, at ingen Præceptor havde så antaget sig Børnenes Bedste, som hand gjorde; men da hand taledede til ham om adskillige Mangler, som Inspecteuren selv var Skyld i, blev hand misfornøyet med Praëm. Men jeg vil nu forbigåe alt, hvad herom kunne siges, og alleene mentionere een Punct, som jeg såre har forundret mig over, ja blev forfærdet over, da jeg hørte Erklæringen sidst oplæse . . .”

Det ser endogså ud til, at Praëm har gået lige til Kongen med sin Klage, men i alle Tilfælde fremgår det, at han har været vel heftig og voldsom i sin Fremfærd, et Træk i hans Karakter, som godt stemmer med de Oplysninger, man har om ham fra senere Tidspunkter i hans Liv. Nu måtte han altså opgive sin Lærervirksomhed på Vajsenhuset, men kort Tid efter kaldedes han til Præst for Menighederne i Øsløs, Vesløs, Arup. Som allerede nævnt fandt han sin Hustru i Øsløs Præstegård, Pastor Obels Datter Dorthea Cathrine.

Nu stod den unge Præst rede til at begynde sin Manddomsgerning, og han har uden Tvivl været besjælet af Iver og Mod til at gøre en Gerning for sine Menigheder.

Fra omkring Året 1756 stod han som Leder og Fører for Herrnhuterne nord for Limfjorden. Allerede under sit Ophold i København var han bleven optaget som ”Broder” i det københavnske Societet (dvs.: en Afdeling af Brødremenigheden), og han blev ved med at stå i livlig Forbindelse med sine københavnske Trosfæller. Fra Societetets Dagbøger (Diana) haves Vidnesbyrd derom. Disse Diana er skrevne på Tysk, men jeg oversætter her de Stykker, der omhandler Pastor Praëm.

1763 ved Nytårstid var Praëm i København, og der står under 5te Januar i Dagbøgerne:¹⁹⁾

”Et lille Selskab af Brødre havde et lille Kærlighedsmåltid ved Broder Crøjer på Foranledning af Broder Cay Praëm, der før har været i vor Midte og nu med Velsignelse står som Præst i Jylland. Han har i et Brev anbefalet sig til vor Ihukommelse og har berettet om den lille Hob i sit Sogn. Der er henimod 60 Sjæle, som vil være Frelserens Smertens Løn, og som i Stilhed har deres Forsamlinger og Samfund, og Frelseren beviser sin Kraft. Der er også allerede kommen forskellige Brødre til os, og Broder Praëm står i venlig Forbindelse med os.” Senere skrives under 11te Februar 1763:

”. . . Broder Praëm i Jylland marker i sit Kirkesogn, at Evangeliets Surdeig også der mellem de ”vakte” viser sig krafteligen. Mange Sjæle forstår først i deres sidste Sygdom, hvad de om Syndervennen og hans fuldgyldige Offer har hørt forkyndet; de græder da om Nåde, og Frelseren bliver da for dem den sande Ypperstepræst.”

Allerede den 17de December 1764²⁰⁾ døde Pastor Praëms Hustru, og derom står i Dagbøgerne under 15de Februar 1765 følgende:

”Broder Praëm i Jylland havde udbedet sig vor Erindring og Deltagelse ved hans Hustrus Dorothea Cathrines salige Hjemgang kort før sidste Jul. Hendes Personalialia (dvs.: Meddelelser om hendes Liv), hvad smukt og behageligt de i sig havde, blev meddelte. Tilsidst blev der ret inderlig bedt om det evige

¹⁸ Kirkehist. Saml. 4. Rk. 2. Bd. Side 687-92.

¹⁹ ”Fra det københavnske Brødre-Societets Dagbogsoptegninger 1746-69. Ved Cand. theol. Knud Heiberg.” Kirkehist. Saml. 4. Rk. 5 Bd.

²⁰ Hendes Gravsten på Øsløs Kirkegård.

Fællesskab med hende og den fuldkomne Menighed.”

I Juni 1767 var Pastor Praëm atter Gæst hos sine københavnske Venner; mulig havde han da med sig sine tre Småpiger, som han efter sin Hustrus Død satte i Huset hos en vis ”Søster” Else Marie Hansen, hvor de blev opdragede på herrnhutisk Vis. Om denne for Børn usunde og altfor følelsesfulde Opdragelsesmåde får man også gennem Dagbøgerne lidt at vide. Under 17de August 1767 indeholder disse følgende om de Børn, som er i Huset hos ”Søster” Else Marie:²¹⁾

”Havde Søster Else Marie tilsammen 14 Piger, hvem hun fortalte om Frelserens Nådes-Værk blandt Børnene i Menigheden siden den første Børnevækelse der, og forelæste for Pigerne foregående Års Festsalmer. Efter et saligt Kærlighedsmåltid knædede de ned og blev i en hjertelig Bøn overgivet Jesu tro Hjerte, hvorved han lod dem føle sin Tilstedeværelse.”

I Begyndelsen at 70erne nåede den herrnhutiske Bevægelse i Vester Hanherred sit Højdepunkt. Pastor Praëm stod nu i sin fulde Kraft, og da de fleste af Omegnens Præster var Modstandere af den nye Forkyndelse, søgte de ”vakte” ud over Sognegrænserne til Øsløs for at glædes ved Pastor Praëms kraftige Vidnesbyrd i deres Forsamlinger. Eftersom Bevægelsen vokste, følte Pastor Praëm mere og mere, at han trængte til Hjælp til Organisation blandt sine Trosfæller. Efter Christiansfeldts Anlæggelse lagdes nemlig megen Vægt på Organisation og Inddeling i de såkaldte Korselskaber, og Brødremenigheden havde med dette for Øje faste Udsendinge, Emissærer eller Disasporaarbejdere.

1765 var der i Øsløs alene følgende Mænd og Kvinder, som sluttede sig til Brødremenigheden:²²⁾

Giftede Mænd:
Jens Boyer
Niels Kær
Niels Krag
Jens Dybdal
(Schneider).
Lars
Peter Lamberdsen.
Niels og Jens Kold.
..
Chr. Wittrup.
Ugifte Brødre:
Christen Bundgård.
Hans og Christen Amtoft.

Giftede Kvinder:
Anna Christensen.
Anna Boyer.
Anna Kær.
Anna Skrælder

Maren Bundgård.
Kirsten Krag.
Marie . . . og Ellen . . .

Maren Andersen.
Anna Thomas(en).
Maren Bos(en).
Anna Kærgård.

Per og Anders Kærgård.

Anna Wittrup.

Ugifte Kvinder:

Johanne og Maren Lars(en). - Maren Thomsen. - Johanne Rind (Rinde). - Anna Hougård. - Anna Skyt. - Karen . . . - Karen Wilsted. - Anna Smed. - Karen Nørgård. - Sidsel . . . - Else . . . - Kirsten . . . - Kirsten Sand. - Maren Christens(en). - Dorte Rind(e). - Maren Sørens(en). - Kirsten Thoms(en). - Anna og Kirsten Wust. - Johanne Kærgård. - Else Skrælder (Schneider). - Maren

I Året 1767 kom et herrnhutisk Ægtepar, Erik og Marie Brau, der var udsendte som faste Disasporaarbejdere i Jylland, til Gården Hindsels på Thyholm.²³⁾ Praëm sendte Bud efter dem, og da de kom til Øsløs, overlod han Ledelsen af Organisationen til Brau. - 1772 oprettedes så det første jydsk Broderskab, Societet, i Øsløs, og Året efter blev der bygget Forsamlingshus, også i Øsløs. Her samledes så Herrnhuterne fra Omegnen, og undertiden havde Pastor Praëm op til 200 Tilhørere under sin Talerstol, alene fra Gøttrup kom ca. 20. Under Bøn og Tårer blev Forsamlingshuset indviet, og alle ”Søskende” erklærede siden, at intet Nadvermåltid havde været dem så velsignet som det første i Øsløs.

I Brødremenighedens Arkiv i Herrnhut findes følgende udaterede Beretning, som Emissærerne har afgivet, og som her oversættes fra Tysk:²⁴⁾

”Hos Broder Key Praëm, der nu har en lille Skare på over 100 Sjæle, har vi fundet, at ikke alene Opvækkelserne endnu er i Tiltagende, men også at det hos en god Del af disse Folk, som vi denne Gang har talt med, siden vort forrige Besøg for et År siden, er gået dybere. Vi har været der en Søndag over, og Broder Praëm havde indrettet det sådant, at vi opnåede at se dem alle klassevis. Der blev holdt en Bedetime med dem, og mange Tårer flød, og vi var begge ret glade derved. Der var blandt dem en god Del, som vi syntes rigtig godt om, og som flittig besøgte os. Praëm har købt et Hus nær ved Præstegården i det Håb at få et Søskendepar fra Menigheden (dvs.: Herrnhut). Huset er meget bekvemt til deres Sammenkomster. Han holder Forsamlinger med dem klassevis, en Søndag efter den anden, for Mændene, for Kvinderne, for de ugifte Mænd og for de ugifte Kvinder, så at han altså har fire Klasser i fire Uger efter hverandre. Vi har med Fornøjelse hørt ham prædike og kan give ham det Vidnesbyrd, at

²¹ Kirkehist. Saml. 4 Rk. 5 Bd.

²² Archiv der Evang. Brüder-Unität. Herrnhut, Sachsen. Alle Meddelelser fra Brødremenighedens Arkiv i Herrnhut er velvilligst tilsendt mig af Bibliothekaren sammesteds. Hr. D. J. Th. Müller.

²³ Jørgen Lundby: Herrnhutismen i Danmark, Side 122-23 og 154-55.

Ordet *Disaspora* er græsk og betyder Adspredelse. Disaspora-Arbejderen var Rejsemissionær blandt de adspredte Brødre.

²⁴ Archiv der Evang. Brüder-Unität, Herrnhut.

det virkelig ligger ham på Sinde, at Helligåndens Gerning lykkes og går fremad i Velsignelse. Han bliver også daglig besøgt af dem og antager sig dem så vidt muligt. Vi tror, at det, der er begyndt i denne Egn, vil vedvare. Broder Praëm anbefaler sig og sin lille Hob til Menighedens Ihukommelse.

En Mil derfra (altså fra Øsløs) er Gjøtrup, dér er også en lille Skare på nogle og 20 Sjæde. Dem har vi vel ikke alle set denne Gang, men vi har været i Broder Jens Nørgårds Hus; det er et Fredens Hus. Han, hans Kone, Børn og Tyende vil alle være Helligåndens . . . I dette Hus kommer Sjædene sammen selskabsvis. De øvrige Folk i denne Egn, der har noget på Hjerte, går til Øsløs og slutter sig til Broder Praëms Folk.”

Til Trods for den stærke Vækkelse er der dog tidt noget sygeligt og overspændt over deres blødsødne og følsomme Forkyndelse. Dette giver sig stærkest Udslag overfor Børnene. At vække en stærk Syndserkendelse hos Børnene og ”få de små til at smelte hen i Tårer over Frelserens Kærlighed til arme Syndere” er farligt og bliver let unaturligt og overspændt og vil hævne sig senere. Der lagdes alt for stor Vægt på Udviklingen af den religiøse Evne hos Børnene; man glemte, at Barnenaturen er alsidig anlagt.²⁵⁾

Der fortælles om en lille 10-12 Års Pige i Øsløs. Hun sad en Dag i Kirken og græd ustandseligt. Tilsidst blev Faderen tilkaldt, og Barnet sagde da til ham: ”Jeg kan ikke længere holde det ud, jeg må gå til Frelseren.” Efter at være kommen hjem, blev hun syg og døde et Par Dage efter.

Når Herrnhuterne mange Steder tabte Evnen til at give Indsats af virkelig positiv Kristendom til den efterfølgende Slægt, hang det sikkert for en Del sammen med, at de ikke var klartseende nok overfor Barnelivets sunde Vækst.

Det herrnhutiske Foredrag drejede sig næsten altid om Forsoningen og særlig om Lidelsesproblemet og om Jesu Blod og Vunder, og Angerens og Glædens Tårer randt; en 2den Juledag var Themaet for Emissær Blochs Prædiken i Øsløs: Frelserens oprevne Sår.

Som allerede fortalt inddelte Pastor Praëm på ægte herrnhutisk Vis de ca. 100 Tilhængere i Øsløs, Vesløs og Arup i Kor²⁶⁾ (dvs.: Klasser).

Desværre findes, såvidt mig bekendt, ikke nogen Prædiken af Caj Praëm bevaret; ud over et Par mindre Afhandlinger har han intet skriftligt

Arbejde efterladt sig. I 1750 skal han have oversat Dr. M. Luthers: Vidnesbyrd om Christo. Desuden har han i en Levnedstegning²⁷⁾, forfattet af hans Farbroder ”Hr. Friderich Bagger, Etatsråd, virkelig Justits- og Kammerråd, Ejer at Juulschou i Fyen” skrevet ”et lidet Tillæg” på 40 Sider. Overskriften over dette lille Arbejde lyder således: ”Grundtræk til et Skilderie over Menneskevennen, den ved sine Stiftelser udødelige Etatsråd Bagger.” Hans Stil er svulmende og svulstig, sådan som den Tids Mode var, men heller ikke, uden et vist digterisk Sving. Her er en lille Prøve:

” . . . Jeg måtte begynde fra hans Livs Morgenrøde, følge med ham fra Dagbrækningen til den klare Morgen, og agte på ham i hans Udvikling indtil hans Livs Middag, glæde ulig over hans virksomme Fremtrindelse til egen og Verdens Nytt, opsøge hvert Bidrag, andre enten Velydere eller Modstandere har gjort til hans Karakters Stemmelse og hans Siels Fasthed, og ikke slippe den Goddædigvirksomme og Ædelhandlende førend ved Livets Aften, da han dalede til Tab for vor Jord, for at gå over i en lykkeligere Verden.”

Det ser ud til, at Praëm i Slutningen af 70erne har haft økonomiske Bryderier at kæmpe med. I en fodnote til ovennævnte Skrift står følgende: . .

”I min store Trang søgte jeg i Året 1778 Tilflugt til denne min dyrebareste Farbroder og forlangte af ham nogle 100 Rigsdaler til Låns. Han var ikke seen til, uden mindste Bebreidelse, ja med de kiærligste og mest forbindende Ord, at forære mig så mange Penge, at jeg blev vel hiulpen og reddet af mine Fienders Strube, som de havde i Sinde reent at opsluge mig. Jeg har da især, såvelsom mange andre af hans Søskenes Børn, største Årsag til at udråbe af Sirachs 49, 20: Der er ikke født nogen Mand som denne, der var, er og bliver sine Brøders Anfører, sit Folkes Opholder eller Understøttelse.”

I Året 1786 blev Øsløs Jorder udskiftede, og i den Anledning kom det til store Stridigheder mellem Pastor Praëm og Landvæsenskommissionen.²⁸⁾ Praëm bruger voldsomme og heftige Ord overfor sine Modstandere, så også her får man Indtryk af, at

²⁵ J. Lundby: Herrnhutismen i Danmark, Side 208.

²⁶ Kirkehist. Saml. 5. Rk. 1. Bd.

²⁷ Personalialia betreffende Hr. Friderich Bagger, Etatsråd, Ejer af Juulskov i Fyn, sammenskrevet af ham selv . . . Kbh. 1792.

²⁸ Landvæsenskommissionsprotokol over Udskiftningen af Øsløs Bys Jorder i 1786. Protokollen fandtes i Vesløsgårds Godsarkiv.

han har været en vel heftig og varmblodig Natur. Dog må det også tages i Betragtning, at hans Fjender sikkert på Grund af hans Særstilling i religiøs Henseende ingenlunde skånede ham. Men da denne Sag allerede er beskrevet²⁹⁾, skal den ikke nærmere omtales her.

Den 8de August 1780 var Biskop Studsgård på Visitats i Øsløs og gav i den Anledning i Kirkebogen følgende Erklæring på Latin, der i Oversættelse lyder omtrent således:³⁰⁾

”På Visitation i Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder hørte jeg den ærværdige og trofaste Præst Kai Praëm i en from og velovertækt Tale udlægge Coloss. 3, 16 - og jeg fornam med Glæde Ungdommens Kendskab i den frelsende Lære.”

Den 6te August 1785 var Biskoppen atter i Øsløs og afgang en lignende latinsk Erklæring i Kirkebogen:

”Ved anden Gang at visitere har jeg erfaret, at den forsamlede både yngre og ældre Ungdom var vel bevandret i Jesu Christi Kundskab - og jeg hørte med største Sjæls Tilfredshed de tre Menigheders omhyggelige og trofaste Præst i en lærd, from og velovertækt Tale udlægge Teksten, Ps. 98, V. 2.”

Pastor Praëm var Ejer af Øsløs Kirke, men overgav i 1788 Ejendomsretten til sin Søn, Snedker Thomas Praëm.³¹⁾ Cay Praëm havde 3 Sønner og 3 Døtre.³²⁾ Sønnen Ole Bagger P., opkaldt efter Farbroderen, Provst Praëm i Tømmerby, blev sin Faders Efterfølger som Præst i Øsløs. En anden Søn Christen P. døde 1790 ugift. Sofie Elisabeth blev gift med Fr. Astrup, Provst og titulær Biskop i Viborg. Provst Astrup var også ”Broder” og en dygtig og værdig Mand. Anne Marie blev også gift med en Præst, og Susanne med Skolelæreren Henrik Langballe i Øsløs. 1883 overlod Praëm sit Embede til sin Søn, og 1791 skal han være død i København.³³⁾

Hans Hustrus og to Småpigers Gravsten findes på Øsløs Kirkegård, men hans Ligsten er ikke funden der. I Tårnummet i Tømmerby Kirke har været en Fællesbegravelse for Medlemmer af

Slægten Praëm; dertil førtes f. Eks. Thomas Praëms og Hustrus Lig fra Hjardemål og Provst Ole Bagger Praëm i Tømmerby o. fl.; mulig hans Lig kunde være ført dertil.

De Gravsten over Slægten Praëm, som findes på Øsløs Kirkegård, er af lyserød eller hvidgrå Kalksten; de er af firkantet Form og ikke ret store, men de skal have samme Størrelse og Form som de Gravsten, der benyttedes og endnu findes på Kirkegården i Christiansfeld.

De stærke Praëm'er var trofaste Herrnhuter i Liv og Død.

12. *Ole Bagger Praëm* var født i Øsløs Præstegård den 14de Juni 1758. Han blev af forskellige Lærere undervist i Hjemmet, indtil han 1774 sendtes til Hovedstaden og tog Studentereksamen. 1778 blev han Kandidat og var derefter i nogle År Adjunkt. 1783 overtog han sin Faders Embede, hvortil han blev kaldet ved dennes Død 1791. I Året 1788 blev han gift med sit Søskendebarn Sofie Taneke Obel, en Datter af Provst Hans Jørgen Obel i Gudum.

I sin Ungdom var han Budbringer mellem Herrnhuterne heroppe. Som Student prøvede han at holde gudelig Forsamling i Klim, hvor der endnu var en Del tilbage af Mag. Langgårds Tilhængere, men Stedets Præst og Herredsfogden forbød ham at tale, og det kom til stormende Optrin. Han gjorde lange Rejser og besørgede Breve og Budskaber fra Herrnhut og Christiansfeld.

Også som Præst stod han i inderlig Forbindelse med Brødremenigheden og var selv ”Broder”. Der findes en gammel, håndskreven Bog, forfattet af en vis Jens Pedersen fra Sønder Arup. Denne Mand har selv hørt til Brødremenigheden og har i Bogen givet en Levnedsbetegnelse af Ole Praëm.³⁴⁾

Han skriver om ham, at han i sit Embede var ”en vågen, flittig og tro Hyrde; han agtede sin Hjord og vederkvægede den stedse med det saliggørende Evangelium, såvel i Kirkerne som i Skolerne og i sit eget Hus . . . Og som han selv af egen Erfaring ey vidste noget andet til Salighed end Jesum den Korsfæstede, så lå det ham på Sind og Hjerte i al Mildhed, Kiærlighed og Sagtmodighed at drage Syndere hen til ham, på det at de af Nåde kunde blive saliggjorte. Iøvrigt foregik han sine Tilhørere med et godt Eksempel og lod se i al sin

²⁹⁾ Hist. Årbog for Thisted Amt 1913. N. Sodborg: Udskiftningen af Øsløs Sogns Jorder 1786.

³⁰⁾ Øsløs Kirkebog 1686-1800. Venligst oversat af Arkivar Heilskov, Århus.

³¹⁾ Øsløs Kirkes Protokol.

³²⁾ Lengnick: Stamtavle over Cay Madsen Praëms Decenderer.

³³⁾ Erslevs Forfatterleksikon, Supplm. II 704.

³⁴⁾ ”længselsfulde Tanker” efter den i Live, velædle, velærværdige og høylærde Hr. Ole Praëm, i sin Tid Sogne-Præst for Øsløs, Wesløs og Arup Menigheder.”

Omgængelse, at han søgte de Ting, som er her oven til.”

Både Cay og Ole Praëm skal have været meget kyndige i Lægekunsten, og Folk søgte hen til ”Hr. Key og Hr. Wolle” ikke alene med buldne Fingre, men også med mere alvorlige Sygdomme³⁵). Gamle Folk ved at fortælle fra deres Bedsteforældre, at de to Præster var strenge i deres Fordringer til Menigheden, forlangte Omvendelse og lagde stærk Vægt på Bodsøvelser. Det synes iøvrigt, som om Ole Praëm har været en mere stille og rolig Natur end sin Fader.

Skønt de Præster, der hørte til Brødremenigheden, havde mange Modstandere, ser det dog ud til, at Pastor Ole Praëm har levet i god Forståelse med sine mere fornemme Naboer. Den 7de Maj 1798 fødte Fru Praëm Tvillinger, som i Dåben fik Navnene Ole Frederich og Christian. Ved Fremstillingen i Øsløvs Kirke den 25. Juli stod følgende fornemme Gæster Faddere til de to Drengene.³⁶) Der var ”Velbårne Hr. Cammerjunker Frederich Berregård til Kølby- og Vesløgård, Hr. Ole Obel i Gudum, Hr. Haugård,³⁷) Hr. Edvard Praëm, Præst i Tømmerby, Velbårne Junker Berregård, Hr. Forvalter Overgård, Kølby- og Vesløgård, Madam Praëm, Selbjerggård, Jomfru Claudine Frær. Børnene blev frembårne af Provstinde Astrup, Viborg, og Madam Obel i Gudum,” - så det var fint Selskab.

Pastor Praëm havde fem Sønner. Sønnen Jens Obel Praëm tog dansk juridisk Eksamen og kom til Norge, hvor han havde flere Stillinger og endte som Byfoged i Drammen.³⁸) Christian Praëm måtte på Grund af Armod ile med at tage teologisk Embedseksamen og fik derfor laveste Karakter. Han kom 1823 som Missionær til Jakobshavn i Grønland, blev senere Sognepræst i Skivum, Viborg Stift.³⁹) Hans Jørgen Obel Praëm var født 1789 og studerede Medicin, men faldt som Løjtnant ved Angrebet på Anholt; fra 1809-14 var denne Ø nemlig besat af engelske Tropper, som den 27de Marts 1811 afslog et dansk Angreb.

Ole Praëm døde den 31te Januar 1802.

Det gamle Håndskrift beretter derom, at hans tre Sogne gerne vilde have beholdt ham, men at der var udset noget bedre til ham; thi

”så behagede det Herren at lade ham hvile efter sit Arbejde og besøgte ham til den Ende d. 21. Januarius med Sygdom, som forårsagede ham megen Nød og Smerte i 10 Dage.” Han bar sin smertefulde Sygdom som en sand Kristen ”med et stille Hiertens Henvendelse til Herren sin Gud og Frelser, på hvilken han troede og havde i ham et saligt Hierte, med den Forvisning formedelst den Hellig Ånd, at om han under den ham påkommende Svaghed skulde døe, skulde han dog leve og komme til sin Overhyrde at skue ham Ansigt til Ansigt.”

Den Arup Herrnhut har også sine ”Længselsfulde Tanker” til Melodien: ”I Dag er Nådens Tid” skrevet en Sang på 14 Vers om Ole Praëm. Disse Vers er dog mere velmente end smukke og lader med Hensyn til den digteriske Form en Del tilbage at ønske. Der kan her anføres et Par at Versene:

Med Jesu Ydmyghed
han rigtig var beprydet
og med Godgørenhed
de trængende han fryded'.
Jeg for min egen Del bør kysse på hans Grav
derved erindre mig Guds Nådes dybe Hav.

Den Hoved-Hjørne-Sten,
som blev i Zion fundet
han prædiked' så ren,
der er Forløsning vundet,
såde, som følge vil
den Vey, han har dem vist
skal aldrig komme til
at savnes af ham hist.

Derimod slutter han sit ”Testamonium” om Ole Praëm med følgende kraftige Strofer, hvori der toner en ægte herrnhutisk Klang:

O, meer end Himmelglæde
han Brud hos Jesum står,
iført et Brudeklæde
besprængt med Blod og Sår.
Hans Frelseres Blodb-Dråber
er hans Zirath og Pragt;
hans blodig Purpur-Kåbe
hans skjøne Himmel-Dragt.

Ole Pralm blev begravet på Øsløvs Kirkegård, ”hæderligen og ziirligen ledsaget til sit Sovekammer”, som det hedder; hans Grav dækkes også af en lille Gravsten af herrnhutisk Form. Hans Hustru skal være død i Ålborg 1808.⁴⁰)

Pastor Praëms Bortgang var et stort Tab for de vakte både i Øsløvs og i Sognene deromkring;

³⁵ Meddelt mig af Jørgen Thomsen, Arup, som har hørt sin Bedstemoder fortælle derom.

³⁶ Øsløvs Kirkebog 1686-1800.

³⁷ Præst i Als, Viborg Stift. Gift med Provst Ole Bagger Praëms Datter i Tømmerby, Birgitte Dorthe.

³⁸ Erslev: Dansk Forfatterleksikon. Suppl. II, 704.

³⁹ E. Tauber: Biografiske Notitser om Aalborg Kathedralskoles Disciple.

⁴⁰ Erslev: Dansk Forfatterleksikon, Suppl. II, 704.

hvad også Emissæren Jens Jakobsen, Skjern, hentyder til i sine årlige Indberetninger.⁴¹⁾

Denne Mand var Disasporaarbejder i Skjern, hvor der i 1790 var oprettet et "Societet". Han var født i Køge og havde lært Skomagerhåndværket. Da han arbejdede som Svend i Nyborg, blev han vakt ved en Pastor Heides Forkyndelse og drog derefter til Christiansfeld. Hans Hustru hed Anna Marie Nygård Jakobsen og hans Hustru rejste mindst én Gang om Året omkring til Vennekredsene i Nørrejylland og udfoldede i det Hele en betydelig og på mange Måder velsignelsesrig Virksomhed. Jakobsen besad både Alvor og Dytighed, og han forstod at holde de mange små Kredse i Live; han skal endvidere have haft et godt Greb på at tale til Børn, så de fik Velsignelse deraf.⁴²⁾ Han besøgte adskillige Gange de vakte i Øsløs og omliggende Sogne; Rejsen gik da gerne over Mors, hvor der også var nogle få vakte. 1815 rejste Ægteparret til Christiansfeld, hvor Jakobsen døde 1818.

Bevægelsen havde nu nået sit Højdepunkt, og i mange Sogne var Antallet af Tilhængere allerede betydelig dalet. Ved År 1802 var der ca. 800 Personer i Jylland, der sluttede sig til Brødremenigheden; deraf havde Ringkøbing Amt alene de 500; Vestjylland var i det Hele det Sted, hvor Bevægelsen holdt sig længst.

Men hvor var Ungdommen, kunde man med Grund spørge. Kunde den Slægt, som i sidste Halvdel af det 19de Århundrede havde været så stærkt religiøst grebet, ikke evne at begejstre og fængsle den kommende Slægt. - Nej, Ungdommen blev borte, den blev træt. Den tidt usunde og smagløse Forkyndelse, der stadig drejede sig om Jesu Blod og Vunder, Kors og Nagler, medens Menighedens Livskilder, Døb og Nadver, stilledes mere i Baggrunden, formåede ikke i Længden at holde Ungdommen fangen. Deri ligger vel for en Del Årsagen til, at det mange Steder ebbede ud for Brødremenigheden.

Dog må det ingenlunde glemmes, at i en Tid, da Forkyndelsen mange Steder var stivnet i Rationalisme, Lige gyldighed eller Åndløshed, kom Herrnhutismen med sin stærke Vækkelsesstrøm som et frisk Åndepust ud over Menigheden. Desuden banede den Vej for Forsamlingsvæsenet og Lægmandsvirksomheden og fik derved ikke ringe Betydning for dansk Kirkeliv i Fremtiden. Længe efter sad der rundt om i Menighederne mange alvorlige, trofaste Herrnhuter, tjenstvillige og milde i deres Dom

over andre, og de dannede mange Steder som en lille Grundstamme i Menigheden, og hos dem fandt altid en alvorlig og levende Forkyndelse Genklang.

13. *Andreas Christopher Türck* hed den næste Præst i Øsløs. Han var født 1767⁴³⁾, men hans Fødested vides ikke. Hans Fader, Joh. Phil. Türck, var Købmand i Odense, og hans Moder skal have heddet Elisabeth Flykke. Om hans Forældre eller øvrige Familieforhold vides ellers kun ganske lidt. Da hans Døb ikke findes indført i nogen at Odense Kirkebøger, kan det formodes, at hans Forældre har haft Bopæl andensteds og senere er flyttet til Odense.

1776 blev han indmeldt i Odense Latinskole og angives da at være 11 År. I Skolens Protokol⁴⁴⁾ omtales i de første Skoleår hans Dovenskab; dog forbedrede han sig og blev flittig, men opnåede ved Studentereksamen kun laveste Karakter. 1790 blev han Kandidat og 1793 Præst i Vust i Vester Hanherred.

Da han nu 1802 kom til Øsløs, så det til en Begyndelse ud til, at han var venlig stemt mod Brødremenigheden. Han tillod dem at holde Forsamlinger i Degnen Jahns Hus, og det ser endog ud til, at han har tilladt Jahn selv at prædike; thi der findes nemlig efterladt en skreven Prædiken⁴⁵⁾, som denne har holdt i Øsløs Kirke den 5te Maj 1803. Jahn har da været en Mand på 81 År⁴⁶⁾ Han har også hørt til Brødremenigheden, hvad hans Prædiken også bærer Vidne om.

Det viste sig dog snart, at Pastor Türcks Venskab i den Henseende ikke var til at stole på, og da Emissær Jakobsen fra Skjern ikke længe efter Türcks Ansættelse besøgte Vennekredsen i Øsløs, mærkede han godt, at Præsten ikke forstod sin Menighed. Senere besluttede Jakobsen, at han ikke mere vilde besøge Øsløs, da Türck var uvenlig stemt imod ham. Det blev dog ikke overholdt, og han kunde senere uhindret holde Opbyggelse med de ca. 25 Sjæle, som var tilbage fra forrige Tidens stærke Vækkelse.⁴⁷⁾

Pastor Türck ejede i den søndre Del at Øsløs en Gård, som kaldtes Bøjesgård.⁴⁸⁾ Denne Gård solgte han i 1822 til den senere så bekendte Skolelærer i Flade på Mors, Povl Henrichsen. Om

⁴¹ Kirkehist. Saml. 5. Rk. I Bind, Side 293.

⁴² P. Storgård Pedersen: Brødremenighedens Virksomhed i Hardsyssel. Hardsyssels Årbog 1910.

⁴³ Ikke 1768, som Wiberg anfører.

⁴⁴ Meddelelse fra Landsarkivet for Fyn.

⁴⁵ I det omtalte Håndskrift fra Arup.

⁴⁶ Om Jahn se: Severin Christensen: Om de gamle Degne. (Årbogen 1914).

⁴⁷ Kirkehist. Saml. 5. Rk. I Bind, Side 293.

⁴⁸ Gården benævnes ikke mere med dette Navn; den ejes nu af Gårdmand Kort Kortsen, Øsløs.

denne Begivenhed fortæller Povl Henrichsen i sin Selvbiografi.⁴⁹) Henrichsen var på den Tid Forvalter på Glomstrup på Mors. På en Rejse til Hanherred tog han ind i Øsløs Præstegård, hvor han blev om Natten. I Samtalens Løb fortalte Præsten, at han ejede en Gård i Byen på 5 Tdr. Hartkorn; som han ønskede at sælge. Da Pastor Türck mærkede, at han mulig i den unge Mand havde en Køber, sendte han uden dennes Vidende om Natten Bud efter stemplet Papir, og næste Morgen gik Handelen i Orden; Henrichsen undertegnede Købekontrakten og drog fra Øsløs som Gårdmand. Købesummen var 1400 Rdl. Sedler. Da det var om Vinteren, kunde Marken ikke så godt bedømmes, men Henrichsen siger, at han på det Tidspunkt i sit Liv betragtede en Præst med så stor Ærefrygt, at han blindt stolede på hans Ord.

Efter Pastor Türcks Påstand var Pløjejorden til Takst 16-22, og han fremhævede tillige, at der var et Hedeareal på 40 Tdr. Land, som kunde opdyrkes hver eneste Fure. Desuden var Handelen afsluttet på den Måde, at hvis Henrichsen efter 4 År erklærede sig utilfreds med Ejendommen, skulde Præsten tage den igen for de 1400 Rdl.

Det var godt nok altsammen, siger Henrichsen, men der var den Omstændighed ved det Hele – ”at det var Løgn for ikke at sige ”Trolderer altsammen.” - Pløjelandet var kun af Bonitet 12-14-10, og den store Hedelod var så fuld af Sten og Tuer, at den ikke kunde opdyrkes. Men da dette Punkt på Grund af den Tillid, Henrichsen nærede til en Præst, ikke var indført i Købekontrakten, men kun nævnt ved Ord og Håndslag som fuldgældig, var der intet at gøre derved.

Povl Henrichsen bruger nu i sin Levnedsskildring meget hårde og voldsomme Udtryk om Pastor Türck, så stærke, at han synes at have vovet sig meget langt ud og derved er kommen til at sige meget mere, end han har kunnet stå ved. Da han skrev sin Selvbiografi, var han en gammel Mand, men hans Had til Præsten har i alle Tilfælde holdt sig gennem Årene. - Men Henrichsen var en lidenskabelig og noget voldsom Natur; hans Domme over andre er tidt ensidige og urimelig hårde, ikke mindst over dem, som hørte til den gejstlige Stand.

Man kan heller ikke ret tro, at Henrichsen, der havde været ansat ved et Godskontor i 5 År, skulde være så ukendt med de almindelige Former for en Handels Indgåelse og tillige så

letsindig, at han undlod at indføre et af de vigtigste Punkter i Købekontrakten, fordi han handlede med en Præst.⁵⁰) Ligeledes må man nære grundet Tvivl om, at Præsten har lovet at tage Gården tilbage efter 4 År, hvis det forlangtes, da Gården jo i den Tid kunde undergå mange Forandringer. Iøvrigt kan man godt forstå, at to sådanne Naturer som Henrichsen og Pastor Türck vanskelig kunde gå i Spænd sammen. Henrichsen boede i Øsløs til 1828, da han, efter at have taget Skolelærereksamen fra Snedsted Seminarium, blev kaldet til Lærer ved Grønheden Skole ved Sæby; 1833 kom han til Flade på Mors. Bøjsegård solgte han til Niels Frantsen i Fårtoft.

I Folkemunde går der mange og besynderlige Fortællinger om Pastor Türck. Folk troede, han var meget rig, og han blev da også en velstående Mand. Der fortælles, at han sagde: ”Før var jeg den fattige Præst i Vust, nu er jeg den rige Præst i Øsløs.”⁵¹) Han havde stor Lyst til Jagt og Fiskeri; han havde således Bundgarn stående i Tømmerby Fjord og Bygholm Vejle og røgtede dem selv sammen med Karlen Jens; ved en sådan Lejlighed brækkede han engang tre Ribben ved at glide i Båden. Også Jagten drev han med Lyst og holdt både Mynder og Hønsehund. Det skete undertiden, at Mynderne ihjelbed nogle at Bøndernes Får, men han betalte Skaden uden at kny. Engang havde en at hans Mynder i Kamp med en Ræv brækket Låret. Türck sendte da sin Avlskarl til Nors til P. Kusk, som kurerede for Benbrud, med Hilsen og Bud om han ikke nok vilde tage Hunden under Behandling. Men P. Kusk blev vred og sendte Præsten et Skædsbrev.

Han skal også have ladet bygge en Galease, som hentede Tømmer til ham fra Norge, men siden gik til Bunds ud for Søndergård i Øsløs, og dette gik ham nær til Hjerte. Da Skibet skulde bygges, skulde en Nordmand hjælpe ham med at lave Tegning over det, men de kunde ikke rigtig enes; Præsten var påståelig og vilde have sin Vilje; derfor blev Skibet ikke bygget helt rigtigt, og dette bevirkede dets Undergang.

Engang sejlede Kr. Slæth fra Øsløs med ham til Ålborg, og Jens, Karlen, var med. Da det blev mørkt, før de nåede Ålborg, søgte de i Land ved nogle Fiskerhytter. Præsten lå i Båden om Natten, medens Jens og Kr. Slæth lå oppe i et af Husene. Ud på Natten blæste det op til en Brandstorm, og Jens rejste sig derfor for at gå ud og se efter Båden, da der var et svagt Sted på Ankertovet. Da han havde efterset dette og lod Båden glide ud

⁴⁹ Skolelærer Povl Henrichsens Selvbiografi. Med Indledning og Anmærkninger ved S. Nygård. I Saml. til ”Jydsk Hist. og Topografi. 4. Rk. I Bd., Side 378 ff.

⁵⁰ Se Anmærkninger ved S. Nygård i anførte Selvbiografi. Side 380-81.

⁵¹ Meddelt mig af gamle Niels Bro i Øsløs, hvis Fader, Jens Bro, tjente hos Pastor Türck i flere År.

igen, gled Tovet fra ham, og Båden fo'r ud med et voldsomt Ryk, så Præsten fo'r op af Søvn og sprang ud i Søen, da han troede, han var ved at forlise.

Søren Thoudal i Skårup havde været Dragon og var en hel Karl, men slem til at bruge Mund. - Når han, mens han tjente - Præstegården, blev alt for slem trådte Præsten nær til ham og sagde: "Nu skal du holde mig din Kæft, Søren Thoudal, ellers skal jeg slå til dig, så du skal trille." Så blev Søren tam; thi Pastoren var en stor og kraftig Mand, der nok kunde føre en proper Næve.

Da der engang i Øsløs var en Familie, der led af en Hæslig Sygdom, og det efter Undersøgelse at Distriktkirurgus Sager af Thisted gennem Amtet blev ordret Fattigvæsenkommissionen i Øsløs at bringe det syge Ægtepars to Småpiger i Pleje hos andre, viste det sig umuligt for Kommissionen at få Plads til dem, da ingen turde have dem. Endelig lykkedes det at få Plads til den ældste, men ingen vilde tage den yngste. Da tog Præsten hende hjem til Præstegården, ikke alene for Barnets Skyld, men også, som han siger, for at foregå andre med et godt Eksempel.⁵²⁾

Pastor Türck skal have været en godgørende Mand, der gerne vilde hjælpe den fattige, hvad også den omtalte Fattigvæsenprotokol vidner om. Han var en dejlig Mand på Prædikestolen, sagde Folk om ham; dermed hentydes måske for en Del kun til hans Dygtighed og Færdighed som Taler. Folk kunde godt se hans Fejl, men de kunde alligevel ikke være vrede på ham. Så vidt det kan skønnes uden at gøre Uret, har Pastor Türck været en stærk og varmblodig Natur, der måske nok gjorde sig skyldig i adskilligt, som ikke var helt rigtigt og ikke passede for en Ordets Forkynder, men inderst inde under den hårde Skal var der dog et godt Hjertelag, der kunde føle for andres Ve og Vel.

Pastor Türck var gift med Elisabeth Graversen, som vist var fra Vust, og som døde den 30te Marts 1806 i Øsløs efter at have født en dødfødt Datter, vistnok deres eneste Barn.

I den nordre Del af Øsløs ejede Türck Gården Hjortholm med Vindmølle. 1823 den 31te Maj fik han efter Ansøgning kongelig Bevilling til på denne Mølle at lade "indrette og bruge en Grynqværn til små Gryn, mod deraf efter 6 Måneders Forløb fra denne Bevillings Datum at regne, at svare til vor Kasse i Afgift Ti Rigsbankdaler Sølv, som i rette Tid erlægges."⁵³⁾

Den 29de December 1823 oprettede han sit Testamente, der er meget udførligt og klart affattet. Efter dette skulde, da han ingen Livsarvinger efterlod sig, 200 Rdl. henstå til Vedligeholdelse af hans og hans salig Kones Gravsted på Øsløs Kirkegård; hvad der af Renterne af denne Sum ikke brugtes dertil, skulde gå til Øsløs Skolevæsen.

Niels Farvers Børn i Løgstør, Andreas og Elisabeth, "som ere opkaldte efter min Sal. Kone og mig", fik 300 Rdl.

Men Gården Hjortholm med Mølle og alt tilliggende, med Besætning, Inventar og Redskaber samt 2 Bæster, 10 Får og mange andre gode Ting fra Præstegården testamenteres Søren Christian Andersen⁵⁴⁾, "en Søn af Kirsten Andersdatter Obel, der fra Barndom har tjent Præster og nu tjener mig i Hjortholm Mølle i Øsløs."

Endelig testamenteres Türcks Husjomfru i Præstegården, Lovise Due, 400 Rdl., såfremt hun forbliver i hans Tjeneste til hans Død. Desuden skal hun "bestyre" hans Begravelse, som skal være "ganske simpel med skåret Smørrebrød, Rødvin, Kaffe og Thee, noget Bagværk til det lidet Liig-Følge, men Bærerne alene skåret Smørrebrød, Brændevin, godt Øl og hver 2 Kopper Kaffe."

Af Testamentet fremgår det, at Pastor Türck havde en Søster Anne Marie Türck, som i Ægteskab med Forvalter Kølsing på Einsiedlersborg på Fyen havde to Børn, som skulde arve Resten af Boet.

Pastor Türck døde den 17de Januar 1826.

4. *Hans Erik Sæbye Mejer* blev nu ved Pastor Türcks Død Præst i Øsløs. Han var Præstesøn fra Skjolde i Bjerger Herred, hvor Faderen, Verner Mejer, var Præst. Han var født 1772⁵⁵⁾, blev Student fra Horsens Latinskole 1792 og Kandidat 1800. Han var i flere År Skolelærer i Lyngå Sabro Herred, Århus Amt, idet han den 15de Januar 1803 blev udnævnt til Degn for Lyngå og Skød og kaldet til dette Embede af Grevinde Friis.

1818 blev han Præst i Flade-Dråby på Mors.

Den førnævnte Povl Henriksen, som endnu boede i Bøjesgård i Øsløs, levede i nok så god Forståelse med den nye Præst som med Pastor Türek. Om sin Afrejse fra Øsløs skriver han i sin Selvbibliografi således: "Beboerne i Øsløs var et sjældent godmodigt og fredelskende Folk, med hvem jeg ikke havde mindste Strid, og som ved vor Afrejse viste os den største Velvilje; især

⁵² Protokol for Øsløs, Vesløs, Arup Sognedistrikters Fattigvæsen. I Landsarkivet. Historisk Årbog for Thisted Amt 1910.

⁵³ Bevillingen samt Türcks Testamente findes endnu på Hjortholm.

⁵⁴ I Folkemunde gik han for at være en Søn af Pastor Türck.

⁵⁵ Wiberg III, 693.

skylder jeg den sjældne Familie i Søndergård og daværende Præstefamilie - Consistorialråd Mejer var da Præst – min hjerteligste Tak. En stor Del ledsagede os til Fartøjet, som skulde føre os til det ukendte Hjem. . . ”

Det synes at fremgå, at Pastor Sæbye Mejer ikke levede i særlig god Forståelse med Proprietær Svindt til Vesløgård. Svindt havde søgt om Fritagelse for at være Skolepatron for Øsløs og Vesløs Skoler. Da dette blev ham bevilget, mødte han i Vesløs Skole ved næste Skolekommissionsmøde og fremlagde Skolernes Regnskab, som han forlangte revideret øjeblikkelig. Da Præstens Tid ikke tillod det, og denne bad om at måtte tage det med hjem til Gennemsyn, nægtede Svindt ham dette, men endelig enedes de om, at Svindt skulde sende Præsten Regnskabet Mandag Morgen, når så denne vilde tilbagesende det senest Tirsdag Aften.

I April næste År forelå Andragende fra Svindt om, at hans ene Tjenestedreng, Hans Mikkelsen, måtte fritages for Sommerskolegang på det Vilkår, at Proprietæren selv tog sig af hans Undervisning og læste med ham! - Drengen var meget mådelig til at læse. - Præsten har så med Kommissionens Billigelse indført følgende i Protokollen:⁵⁶) ”Når Hr. Svindt giver Kommissionen den Forpligtelse skriftlig, til Indlemmelse i Forhandlingsprotokollen, hvorved Kommissionen betrygges for Ansvar, indvilger den gerne denne Hr. Svindts Begæring, selv at læse for sin Tjenestedreng, der meget hårdt behøver Skolegang eller Undervisning, i modsat Fald vil han blive pligtig at søge Skolen 3de Dage ugentlig.” Hr. Svindt har dog ikke følt sig foranlediget til at afgive en sådan Erklæring.

Pastor Sæbye Mejer blev 1829 udnævnt til Consistorialråd. Han døde den 14de Juni 1833. Han skal have været en flink og omgængelig Mand, men om hans Forkyndelse er der intet bevaret, heller ikke i Folkemunde.

15. *Bertel Langballe Obel* var født 1793 i Vendsyssel. Faderen Provst Ole Fr. Obel var Præst i Dronninglund; Moderen hed Christence Thura af Jelstrup. Provst Obel var en Søn af Præsten Palæmon Fogh Obel, Sennels, som igen var en Søn af gamle Ole Obel i Øsløs, og denne bliver således Bertel Obels Oldefader. Bertel Obel tog Embedseksamen 1817, var derefter Kapellan i Brovst, Præst i Nørhå 1820 og i Sennels 1824. Hans Hustru hed Dorthea Cathrine Stub; de havde to Sønner og to Døtre.

Om hans Virksomhed som Præst i Øsløs er der ikke meget bevaret. Som Prædikant skal han have været ret dygtig, men der siges om ham, at han var en streng Mand. - Det ser dog ud til, at han ikke har fundet sig rigtig hjemme i Øsløs. I Slutningen af den gamle Kirkebog har han nemlig ved sin Afrejse fra Øsløs skrevet følgende:⁵⁷)

”I gennem 155 År er jeg undertegnede den første Præst, der er forflyttet fra Øsløs Sognekald til et andet Sognekald. Jeg bliver vel næppe den sidste, der herfra befordres, medmindre Menighederne vil vise de kommende Præster mere Vidne om Kærlighed end de haver vist mig. Vel er Menighederne fattige, men fattigst på alt er de dog på Kærlighed og Velvilje til deres Sjælesørger.

Øsløs, den 15de Maj 1841.

B. Obel.”

I April 1841 var han bleven kaldet til Præst for Hillerslev-Kåstrup, hvor han virkede i 17 År; i de sidste Åringer var han næsten blind og måtte holde Kapellan. Efter hvad der er fortalt, var han der velset af sin Menighed. På den Tid var Parmo Carl Petersen Lærer i Hillerslev. Han er bleven bekendt for sin Deltagelse i de gudelige Forsamlinger og i den religiøse, grundtvigske Bevægelse, som da gik hen over Mors og en Del af Thy. - Der fortæles, at Pastor Obel ikke syntes så særlig godt om dette, og engang, da der skulde være Bispevisitats, vilde han tale med Biskoppen, det var vist Kierkegård, om Petersens Forhold i denne Sag. Men aldrig så snart var Biskoppen kommen ind i Præstegården, før han udbrød: ”Nu skal jeg allerførst over at se til min gode Ven, Parmo Petersen.” Så kunde Pastor Obel jo nok forstå, at der var vinket af. - Obel var stærkt hengiven til Snustobak, så hans Krave var altid helt brun af Tobakstøv.⁵⁸)

Han blev udnævnt til Amtsprøvt; 1858 tog han sin Afsked og døde i Ålborg 1866.

16. *Christian Peter Jakobsen* blev i Juni 1841 kaldet til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup. Han var født i København 1810. Forældrene var Vognmand Henrik Ludvig Jakobsen og Hustru Karen Sofie Rasmussen; Faderen havde før været Urtekræmmer. Jakobsen søgte Borgerdydskolen i fire År og nød derefter privat Undervisning i Hjemmet og tog 1828 som Privatist Eksamen. Artium.⁵⁹) Den 24de Oktober 1834 tog han

⁵⁷ Øsløs Kirkebog 1686-1800. I Landsarkivet.

⁵⁸ Meddelt mig af Kr. Smed Krogh, Hillerslev.

⁵⁹ Wiberg III 694. Sofus Elvius: Danm. Præstehistorie. Erslev: Dansk Forfatterleksikon. S. 919-20.

⁵⁶ Vesløs Skolekommissionsprotokol 18128-29. I Landsarkivet.

Theologisk Attestats og aflagde i 1835 både den homiletiske og katechetiske Prøve med bedste Karakter. I 1836 opnåede han desuden Accessit for Besvarelse af Universitetets theologiske Prisopgave. Som Kandidat var han Huslærer hos Kammerjunker Chr. v. Benzon på Christiansdal i Fyen. I Marts 1837 blev han Sognepræst i Mejrup og Førstelærer ved Borgerskolen i Holstebro, hvor han virkede, til han den 17de Juni 1841 blev befordret til Øsløs. 1837 var han i Odense bleven gift med sit Søskendebarn Emma Jakobsen, Datter af Justitsråd og Overlæge Jacob Chr. Jakobsen.

Da Jakobsen var kommen til Øsløs, tog han straks fat på Forbedring af Præstegården og dens Jorder. Han opbyggede flere Længer af Gården og havde, skriver han selv⁶⁰), i den Anledning mange og store Udgifter. Også Haven blev betydelig udvidet, og der blev plantet mange nye Træer, men også Jorderne blev meget forbedrede både ved Udgrøftning og bedre Sædskifte. I det Hele udfoldede Jakobsen under sit Ophold i Øsløs også på dette Område en betydelig og gavnlig Virksomhed.

Men også på det litterære Område var han virksom. Han udgav således en lille Bibelhistorie⁶¹), som han fik indført i Pastoratets Skoler. Denne lille Bog, der nu gemmer sig i Bibliotheker eller hos ældre Folk her på Eggen, adskiller sig fra andre af samme Slags ved, at det gamle Testamente kun ganske kort er medtaget, medens Hovedvægten er lagt på det nye Testamente alene. I Fortalen hævder han, at denne Fremgangsmåde er den bedste, "nemlig at det Lidet som læres, må være det, som er det alene vigtige for Børnene at lære, og dernæst at det læres således, at det, opfattet igennem Tanken, bevares for Livet," og han erindrer om den syriske Biskops Ord, "at det gl. Testamente vel skal holdes i Ære som Ammen, ved hvem vi ere blevne opfødte, men at vi som Voxne ikke længere trænger til hendes Mælk."

Den lille Bibelhistorie, siger han, er ikke anlagt på at benyttes til Udenadslære, men på at fremkalde Selvtankning.

Endvidere oversatte han i 1842 fra Tysk Fr. Reiches Familiebibel. Endelig udsendte han i 1849 en Prædikensamling, som udkom i Ålborg og nu er meget sjelden.

Jakobsen var en meget dygtig Prædikant og havde Evne til at indflette træffende Billeder og Lignelser i sin Tale. Han var sikkert ikke helt uberørt af Tidens Rationalisme, hvad også

fremgår af enkelte af hans efterladte Prædikener, hvor der tales så meget om den Magt, som Dyden har i Menneskelivet. Her en lille Prøve:

"Da først, når den (Dyden) efter Kampen hæver sig, frigjort af Forførelsens Lænke, stråler dens Renhed klar og ubesmittet; da først giver den dig Værd og Betydning, thi da er Dydens Navn ei et Mundsvæjr, som lyder og atter forstummer, men da vil den vedvare, og vedblive at lyse for dig Vejen til Evighedens Palme, som er Lønnen for den sejrende Dyd. Altså skal Dyden først prøves, den skal først luttres i Kampen mod Livets Fristelser, forinden den fortjener Navnet af Vejen til Salighed."

Men det skal dog også siges, at ellers i hans Prædikener er Jesus Kristus som Vejen til Salighed forkyndt purt og rent. I Slutningen af ovennævnte Samling Prædikener findes to Taler, som Jakobsen har holdt i sine Kirker ved Kong Fr. d. Vites og Kong Kr. d. VIIIendes Død. Her har hans blomstrende Veltalenhed rigtig kunnet udfolde sig. Af Talerne over Fr. d. VI, holdt den 16de Januar 1840, anføres her en lille Mundsmag:

"Hvi sørger Danmark? Hvi hylles alt i Sorgens dunkle Dragt? Hvi græder Danmarks Sønner, Danmarks Døtre? Hvi toner over Danmarks Sletter dumpe Sorgens Lyd fra Kirkens Klokker? Hvi ser enhver sin Broder vemodsfuld i Øjet, hvor Tåren perler? Een Klage lyder fra hver dansk Mands Bryst, og eet Suk udstøder alle Hjerter: "Vor Konge er død; død er Landets Fader", så lyder Sorgens Budskab overalt, i Borg og Hytte, i Stormands Sale og i Fattigmænds usle Vrå thi han, der døde, hvem vi alle nu begræde, var Alles Konge, men også Alles Ven og Fader. . ."

Ved Konfirmationen plejede han til Konfirmanderne hver især at have et lille Vers, som han så talte over. Biskop Binesbøll vidner i Embedsbogen efter en Visitats i 1853, at "Sognepræsten Kr. Jakobsen prædikede med Liv og Varme til Opbyggelse over Luc. 10, 35-42.

I 40erne var der i Vesløs en Skolelærer, som hed Johannes Holm.⁶²) Han var en ejendommelig og mærkelig Mand og dybt religiøs greben. Man får Indtryk af, at Pastor Jakobsen ikke rigtig har forstået denne Mand og den dybe, religiøse Alvor, der boede i ham. I det mindste begynder Jakobsen allerede i Begyndelsen af 1842 at omtale Holms Arbejde i Skolen på en mindre fordelagtig Måde.

⁶⁰ Liber Daticus for Øsløs, Vesløs, Arup Sognekald.

⁶¹ "Bibelhistorie til Brug for Almueskoler af Chr. Jakobsen, Sognepræst for Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder. P. C. Kabells Forlag, Viborg.

⁶² Om denne Mand se N. Sodborg: Johannes Holm. Historisk Årbog for Thisted Amt 1906.

Først var det galt, fordi Holm i den strenge Vinter havde taget de Børn, der kunde nå til Skole, ind i sine Stuer og holdt Skole for dem der; det blev betydet ham, at dette måtte høre op. Men så i Oktober samme År visiterede Provst Djørup Vesløs Skole og fandt, at der på Grund af ”Skolelærers Uduelighed og Ligegyldighed” var for lidt Fremgang. Det viser sig dog, hvad også Pastor Jakobsen selv skriver i Protokollen, at Forældrene i høj Grad havde ladet deres Børn forsømme Skolen, uagtet de fra Prædikestolen var bleven formanet til at lade dem flittig søge Undervisning. Efter Samråd med Provsten blev nu nogle Sognemænd udnævnt som Tilsynsmænd til daglig at møde i Skolen og efterse, om Læreren gjorde sin Pligt, og hvis nogen Uorden fandt Sted, da melde det til Skoleforstanderen Christen Olsen i Vesløs. Disse Mænd var:⁶³⁾

”Om Mandagen: Poul Holst og Rasmus Pedersen.
 - Tirsdagen: Niels Chr. Søndergård og Anders Schøtt.
 - Onsdagen: Kjeld Smed og Niels Andreas Mortensen.
 - Torsdagen: Christopher Smørup og Erik Jensen.
 - Fredagen: Simon Thomassen og Jens Christian Christensen.
 - Lørdagen: Poul Bentsen og Niels Munk.”

Det må have været i højeste Grad pinligt for Lærer Holm at have disse Mænd som Politi over sig hver eneste Dag; det var en tung Byrde at bære foruden så mange andre tunge Tilsikkelser, den hårdt prøvede Mand måtte bære i sit Liv, men der siges, at han bar det altsammen med stor Tålmod og Tro. Flere af hans Elever har dog vidnet om ham, at han var en dygtig Lærer, og han kunde fortælle for dem, så de aldrig nogensinde glemte det. Men Johannes Holm var på mange Måder foran sin Tid; han blev ikke forstået af sine Sognefolk og vist heller ikke af sin Sognepræst - dette være sagt uden at ville gøre Uret mod nogen.

Pastor Jakobsen var en Ordensmand; Orden og Plan skulde der være i Tingene. Han var en høj og smuk Mand, bestemt og værdig i sin Optræden; han har i det Hele efterladt sig et smukt og varigt Minde i disse Sogne. Børneflokken bestod af 5 Sønner og 4 Døtre.

Den 26de September 1853 blev han udnævnt til Sognepræst for Kalundborg. Ved hans Afrejse fra Øsløs forærede Beboerne ham som Bevis på den Yndest og Velvilje, han nød iblandt dem, et smukt Taffelur med følgende Inskription:

Taknemlig Erindring fra Øsløs, Vesløs, Arup Sognes Beboere.⁶⁴⁾

Jakobsen var Præst i Kalundborg til 1858, da han forflyttedes til Rødby-Ringsebølle på Lolland. Han tog sin Afsked 1875 og døde den 2den Januar 1880.

17. *Magnus Vilhelm Esmann* var Præstesøn, født 1799 i Lemvig. Faderen Herman Esmann var først Præst i Lemvig, senere i Ølgod; Moderen hed Gertrud Sofie Borgen. - Esmann blev først undervist i Hjemmet af Privatlærere, besøgte derefter i et År Randers Lærde Skole, hvorfra han 1812 gik over til Ribe Kathedralskole⁶⁵⁾; 1825 tog han theologisk Attestats med laveste Karakter.

Han blev derefter samme År Missionær ved Julianehåb i Grønland, hvor han virkede, til han i 1836 blev kaldet til Præst i Bryndum-Nebel. På dette Sted var han, til han i December 1853 blev kaldet til Øsløs, Vesløs, Arup.

1826 var han bleven gift med Ditlevine Karenline Abigael Stål, en Købmandsdatter fra Stubbekøbing; Børneflokken kom til at bestå af 2 Sønner og 5 Døtre.

Fra sit 11årige Ophold på Grønland har Esmann efterladt sig en Del Breve til det danske Missionsselskab; disse Breve giver et ganske godt Indblik i, under hvilke Kår en Præst på den Tid måtte virke i disse fjerne Egne. Straks efter at have begyndt sin Gerning deroppe, skriver han hjem, at hans inderligste Ønske er, at de vil skaffe ham en lille Trækirke.⁶⁶⁾ Da dette Ønske også blev opfyldt, og det meddeltes ham, at Skibet ”Hvalfisken” var på Vej med den lille Kirke, skriver han straks tilbage og tolker sin Glæde i stærke Udtryk: ”Vorder mig den overvættede Glæde forundt at indvie dette Guds Huus og deri ret ofte tale Ordet og virke Sjælenes Frelse, o! gid da alle fromme Christne med mig ville bede Alles Fader, at han vil styrke mig med sin Ånd og sin Nåde, at Ordet må gives mig i min Munds Opladelse, til med Frimodighed at tale Evangeliets Hemmeligheder, at han vil fylde min Barm med brændende Iver for Guds Ære, så min Gerning kan være velsignet af Herren, og Tro og Håb og Kærlighed blomstre i vort Samfund.”⁶⁷⁾

Kirken vil han have Lov til at kalde ”Frelserens Kirke”, og han glæder sig til, at tre voksne Grønlandere, som er under Forberedelse, skal være de første, der døbes i den nye Kirke. Han vilde sætte stor Pris på, at der fulgte en

⁶³ Vesløs Sogns Skolekommissionsprotokol (1842) Side 286-87. I Landsarkivet.

⁶⁴ Berlingske Tidende 1853.

⁶⁵ Erslev: Dansk Forfatterleksikon I, 43. Sofus Elvius: Dansk Præstehistorie. Wiberg: Dansk Præstehist. III, 694.

⁶⁶ Dansk Religionsblad, 1826 Nr. 44-45.

⁶⁷ Dansk Religionsblad, 1827 Nr. 38-39 og 1828 Nr. 9.

Klokke med Kirken, da han kun har et Valdhorn, som han bruger til at samle Menigheden med, men det er ikke altid let at få nogen til at traktere det. Men Glæden over Kirkens Komme fik pludselig et slemt Skår, da "Hvalfisken" strandede på en Klippe. Derom skriver han:

"... Det var den 16de Juni om Morgenen

Kl. 5, at min Catechetformand bragte den Jobspost. "Kære Præst! vort Kirkeskib er ituslået på et Skær, dog - tilføjede han trøstende - Kirken er i Behold!" Men jeg hørte ej de sidste Ord, da de første gjorde et så dybt Indtryk på mig, at kun en Strøm af Tårer kunde skaffe mit beklemt Hjerter Luft."

Kirken blev dog tildels reddet, men Tømmeret lå en Tid udsat for Vind og Vejr. Kolonibestyrer Lund, Frederikshåb, var meget behjælpelig med at få Kirken bjerget, og endelig kunde Esmann meddele sine bedrøvede Grønlændere, at nu var Kirken igen under Vejs og vilde snart være ved Målet. Da så Skibet endelig kom, var Grønlænderne meget ivrige og hjælpsomme med at få Kirken bragt i Land, og Colonibestyrer, Kbmd. Matthiesen købte derfor 50 Pd. "hårdt Brød" til Uddeling blandt dem.⁶⁸⁾

Opførelsen af den lille, kærkomne Trækirke gik dog ikke af uden lidt Misstemning. Inspektøren over søndre Grønland, Kaptajnløjtnant Holbøll, havde nemlig anmodet både Esmann og Købmand Matthiesen at have Opsyn med Kirkens Opførelse; Matthiesen var medtaget, fordi han var særlig bygningskyndig. Dette tog Esmann fornærmeligt op og nægtede at have noget med Opsynet at gøre, fordi Matthiesen skulde have Overopsynet.⁶⁹⁾

Kaptajn Holbøll skriver ret spydigt til Dansk Missionselskab, at han er overbevist om, at dette Forhold dog ikke skal sinke Bygningens Fuldførelse. Og Selskabets Redaktør lægger Plaster på Såret, så godt han kan, og skriver i en Fodnote under Brevet således: "Selskabet ønsker og beder hjerteligt, at den kære Hr. Missionær Esmann, dreven af christelig Iver for den gode Sag, på det nøjeste vil forene sig med de øvrige gode Herrer, for at fremme Kirkens Rejsning og Indretning, da fælles eendragtige Bestræbelser have Håb om Guds Velsignelse."

Med Kirken fulgte en dansk Tømmermand, Jensen, som skulde være behjælpelig ved Opførelsen. Han fortæller om, hvor glade Grønlænderne var, da Kranen endelig kunde

hejses, og ligeledes har han givet en Skildring af Grundstenens Nedlæggelse:

"Om Eftermiddagen Kl. 2 blev Grundstenen lagt, under hvilken der blev henlagt flere Sølvpenge. Hr. Matthiesen skænkede en stor Sølvpenge, Hr. Esmann en Specie, Hr. Capt. Gram, Hr. Arø, Hr. Kilsen og Hr. Mutsfeldt hver en Sølvdaler. Disse Sølvpenge blev henlagte af to uskyldige Børn, Hr. Matthiesens Søn og Hr. Esmanns Datter. Denne højtidelige Scene blev foretaget under stor Andagt; Hr. Esmann holdt en meget passende Tale, og Grønlænderne ville for Eftertiden ansee denne Dag, nemlig den 21de Juli, for en Helligdag."

Om Kirkens højtidelige Indvielse fortæller Esmann i et Brev, dateret 30te Juli 1833.⁷⁰⁾ I den tidlige Morgen blev der spillet nogle Salmer på "blæsede Instrumenter." Da der Kl. 8 ringedes 1ste Gang, hejsedes Flagene, og 24 Kanonskud drønedes ud over Kolonien. Kl. 9 satte Processionen sig i Bevægelse, men kun Halvdelen af den forsamlede Menneskemængde kunde rummes i Kirken. Efter Gudstjenesten affyredes igen 24 Kanonskud. Fru Esmann havde pyntet Kirken med Kranse og Grønt og på Orgelet havde Esmann ladet anbringe en stor, oval Træplade med følgende Inskription: D. M. S. (Dansk Missionselskab) og nedenunder:

"I gav os Templet og lod os Sjæglæde finde,
Modtag vor Tak! stedse vi velsigne skal Jert Minde."

Derunder stod igen det samme på grønlandsk.

Disse Begivenheder deroppe i det høje Nord, langt borte fra Moderlandet, havde sikkert Betydning for Esmann, og han mindedes altid sin Grønlandstid med stor Glæde og vilde gerne fortælle derom.

Fra Grønland drog han som allerede nævnt tilbage til Danmark og blev Præst i Bryndum-Nebel til 1853, da han kom til Øslø.

Om hans Præstegerning her er ikke meget at fortælle. Han var en stille Mand, der ikke tog Del i ret meget uden for selve Præstegerningen. Som Prædikant nåede han ikke op over det ganske almindelige. Ved en Visitats i Øslø 1857 skrev Biskop Kierkegård om ham: "Sognepræsten, Hr. Pastor Esmann holdt en formanende og belærende Prædiken over Sir. 25, 8." Det var sikkert en retfærdig Bedømmelse; det var Varme og Inderlighed, Folk savnede i hans Forkyndelse.

⁶⁸ Dansk Religionsblad, 1830 Nr. 40.

⁶⁹ Dansk Religionsblad, 1831 Nr. 40.

⁷⁰ Nyt dansk Religionsblad, 1ste Årgang 1832, Nr. 46.

Han havde, fortælles der, Anlæg for Satire og kunde så let få Øje på det morsomme og ejendommelige hos Folk. På den Tid var det jo Skik overalt, at Konfirmanderne gav Præsten Gaver før Konfirmationen, og der var dem, der påstod, at Pladsen på Kirkegulvet selve Konfirmationsdagen på sine Steder afhang for en Del af Størrelsen af disse Gaver. Esmann kunde med Henblik på disse Gaver sige med Lune: "Det er godt for min Kones Køkken med disse dårligt begavede Børn."

Esmann var ligesom sin Forgænger Formand for Sogneforstanderskabet.

En af hans Sønner, Vilhelm August Esmann, har skrevet den smukke Sang: "Droslen slog i Skov sin klare Trille".⁷¹⁾ - Pastor Esmann tog sin Afsked i Januar 1866 og boede derefter i Nørre Sundby. Han døde den 3die Oktober 1870.

18. *Christian Ehrenfried Lund* var ligeledes Præstesøn, født i Brande Præstegård den 28de Maj 1825.

Hans Fader hed Niels Bay Lund og var en Søn af Købmand Rasmus Lund og Hustru Sofie Cathrine Bay i Randers; Moderen, Johanne Sofie Carstensen, var en Datter af Amtsprovst Christian Ehrenfried Carstensen i Thisted og Hustru Anna Marie Schytte; hun var født den 18de Maj 1792 i Thisted.⁷²⁾

Niels Bay Lund var først Præst i Brande fra 1824 38, derefter i Øster Tørslev ved Randers til sin Død 1844.

I Barndomshjemmet i Brande Præstegård voksede Christian Lund op sammen med sine to yngre Brødre, de senere så bekendte Præster Rasmus Lund i Galtrup på Mors, Markus Lund i Vium og Søsteren Sofie. Brande var dengang kun en lille By, og det afsides Liv derude på Grænsen af Heden kom til at præge Børnenes Liv og Leg. Christian skulde især have været opfindsom i deres Lege; han befolkede Præstegården med Slotte, Konger og Krigere og andre fantastiske Skikkelser. Da Børnene ikke havde mange Legekammerater, sluttede de sig nær til Tjenestefolkene. Men da der allerede for ikke så længe siden i let tilgængelige Bøger er fortalt⁷³⁾ om det hyggelige og smukke Familieliv i Brande Præstegård, skal det ikke her gentages.

Pastor Lund underviste selv sine Børn, men i 1839 blev Christian Lund indmeldt i Randers

Latinskole, og Året efter kom også Broderen Rasmus derind. Næsten hver Søndag gik de to Drengene den 2¹/₄ Mil lange Vej ud til Hjemmet i Øster Tørslev. Da Pastor Lund døde, købte hans Enke 4 Skpr. Land af Præstegårdens Jord og lod opføre en lille Enkebolig, hvori hun boede til sin Død. Det var hendes største Glæde at se sine Børn forsamlende om sig, og de gengældte tilfulde hendes Kærlighed og Omhu. Men det var dog ikke alene over dem, at det lille Enkes æde i Ø. Tørslev havde en dragende Magt; mange andre søgte også ind til den ejendommelige og trostræke Kvinde.

Christian Lund blev Student 1846 og tog theologisk Embedseksamen 1851. Samme År blev han Adjunkt i Slagelse og Året efter Adjunkt ved Nykøbing lærde Skole på Falster, hvor han virkede i 11 År.

Hans Fag på Skolen var Dansk og Religion; Dansk i de fire første Klasser og Religion i hele Skolen med Undtagelse af 1ste Klasse. Under sit Ophold der skrev han i 1860 en lille Afhandling: Nogle Bemærkninger om Religionsundervisningen i de lærde Skoler, navnlig om Lærebogsundervisningen i sammes øverste Classer.⁷⁴⁾ Denne lille Afhandling, som nu er uden særlig Interesse, viser dog, at han allerede dengang havde et mere frisindet Syn på Religionsundervisning end almindeligt. Han ønsker meget bedre Lærebøger lagt til Grund for Lærebogsundervisningen og holder for, at nøjagtig Kendskab til en vidtløftig Lærebogs Paragrafer kan bidrage til, at Blikket vendes bort fra Hovedsagen, og Tid og Kræfter spildes. Han finder det også ønskeligt, at en Del af den Tid, der bliver anvendt på de brede Lærebøger eller på en altfor detailleret Kirkehistorie, burde anvendes til mere Læsning i den hellige Skrift, da kunde Undervisningen sikkert blive "mere opbyggelig, mere indtrængende, når Disciplene førtes mere tilbage til selve det guddommelige Ords rige Kilde, medens en død Kjendskab til de menneskelige Systemer nu er en Frugt af den vidtløftige Lærebogs Læsning."

Den 22de September 1855 var Lund bleven gift i Vollerslev med Christiane Eleonora Petrine Schwabe, Datter af Møller og Gårdejer Peter Hans Carl Georg Schwabe og Hustru Eleonora Marie Grundtvig.

1863 udnævntes Lund til res. Capellan i Viborg. Medens Lund var i Viborg, levede hans Moder, plejet af sin Datter Sofie, endnu i det lille Enkehus i Ø. Tørslev, og da han var den af Sønnerne, der på den Tid var hende nærmest,

⁷¹ Elvius: Danmarks Præstehistore, Side 258.

⁷² Se "Provst Jørgen Carstensen's Slægt."

⁷³ Jens Damsgård: Præsten M. A. S. Lund: "En Levnedsskildring." - Jens Damsgård: Præsten Rasmus Lund og Frimenigheden på Mors. - Slægtsminder af M. A. S. Lund, Vium. I "Den danske Højskole", 1. Årg. Hefte 3, Side 194 ff.

⁷⁴ Optaget i Nykøbing Cathedralskoles Program 1860.

håndte det flere Gange, at han spadserede de 7 Mil fra Viborg til Ø. Tørslev om Natten for at se til hende, når hans Gerning havde hindret ham i at komme med Toget. Hun døde den 25de Februar 1866, og hendes tre Sønner, som da alle var Præster, talte ved hendes Jordefærd.

Efter at Lund havde virket i Viborg i 3 År, kom han i 1866 til Øsløs.

Her kom han til at øve sin egentlige Manddomsgerning. Han var en dygtig og begavet Taler, men ikke alene det; der var også Ånd og Liv i hans Vidnesbyrd, og man følte, det var en Mand, der stod bag sit Ord. - Der er fortalt af ældre Folk her på Egnen, at selv ved Begravelser strømmede Folk til Kirkegården for at høre hans Ligtaler, og det var både ældre og unge; ikke mindst de unge søgte flittigt Kirken, og der blev en sjælden god Kirkegang. Han holdt Bibellæsning i Skolerne, og da han var særlig godt inde i østerlandske Forhold, kunde han i sin Bibelforklaring male Begivenhederne så levende, at Tilhørerne sent glemte det.

Lund var en ydmyg Mand og en ærlig Natur. Det er mange, som her i Sognene mindes ham med Kærlighed og i Taknemmelighed. I sine sidste År var han meget svækket, tildels lammet, så han i flere År måtte holde Capellan.

I Marts 1883 tog han sin Afsked og flyttede til Øster Jølby på Mors, hvor han døde den 30te Maj 1885. Hans Lig blev ført til Øsløs Kirkegård, hvortil også hans Hustru, som døde i Odder den 19de September 1908, blev ført.

Børneflokket bestod af 2 Sønner og 1 Datter; en af Sønnen er nu død.

19. *William Martin Svejstrup Thomsen* var født den 22de April 1849 i Nibe, hvor Faderen, Thomas Thomsen, var Købmand; Moderen hed Christine Marie Svejstrup og var en Datter af Præsten Poul Svejstrup til Nørup-Randbøl.⁷⁵) Nibe blev dog ikke William Thomsens Barndomshjem; thi 6 Uger efter hans Fødsel flyttede Forældrene til København, hvor de boede i 5 År, og derefter til Vejle.

William Thomsen var som Dreng meget svagelig og var plaget af de stærke Hovedsmerter, som pinte ham gennem Årene, og der var for det meste Sygdom og trange Kår i Hjemmet; hans Moder lå således den meste Tid til Sengs, hun døde 1864.

Da han Viste gode Evner, blev det bestemt, at han skulde holdes til Bogen, og han blev derfor sendt til Århus Latinskole. Men da det kneb for Faderen at afholde Udgifterne derved, var der

nogle Mænd i Århus, der tog sig lidt af ham, så han kom til at gå om i forskellige Hjem og spise Middagsmad. Et af de Hjem var Grosserer Hans Broges, og Thomsen omtalte altid dette Hjem med stor Taknemmelighed; Familien var altid så hensynsfuld og venlig overfor ham og lod ham aldrig føle, at han var fra det fattige Hjem.

I sin Skoletid var han flittig og fik da også 1868 Studentereksamen med første Karakter. Han fik flere Flidsbelønninger både i Bøger og Penge, så han ved sin Afrejse fra Århus havde 3-400 Kr. til at begynde sit Studium med i København. I de første År måtte han dog give Undervisning i forskellige Skoler, indtil han fik Ophold på Regensen og anden Hjælp. Men han var hele Tiden svagelig, og hans Læge rådede ham tilsidst til at fremskynde Læsningen og tage den Eksamen, han kunde opnå for hurtigst muligt at komme bort fra Byen og få nogen Hvile. Trods sit svage Helbred tog Thomsen dog livlig Del i Studenterlivet og var Medlem af flere Foreninger. 1874 i Januar blev han Candidat og blev straks derefter Lærer hos Forstander Nielsen, Hindholm Højskole, og havde også nogle Timer på Holsteinsminde.

Hans Ophold på Hindholm blev dog ikke af lang Varighed; thi allerede den 1ste Maj 1875 blev han Lærer hos Pastor N. P. Jensen, Ebeltoft, som havde en Højskole der. Det var Pastor Møller i Marvede, en Svoger til Pastor Jensen, som havde bevæget Thomsen til at tage til Ebeltoft; og Thomsen var desuden ikke helt tilfreds med Undervisningsmåden på Hindholm. I tre År virkede han nu sammen med den elskelige, milde Pastor Jensen, og de År fik stor Betydning for Thomsen og kom til at præge hans Livssyn.

Den 10de September 1875 blev han gift med Sønderjyden Caroline Thomsen, der var født den 27de November 1853 i Skodborg, Datter af Gårdejer og Sognefoged Jesper Oluf Thomsen og Hustru Juliane Haderup. - Under Opholdet i Ebeltoft havde hun en lille Pigeskole med 12-14 Elever.

I Februar 1878 blev Thomsen Capellan p. l. hos Pastor Dahl i Sejerslev på Mors og kom nu i nær Berøring med de grundtvigske Kredse derovre. Det var jo i de for det grundtvigske Vennelag på Mors så bevægede År, da Kampen stod om Pastor Rasmus Lunds Forbliven i Folkekirken.⁷⁶) Der var mange grundtvigske Præster på Mors i den Tid, og de stillede sig venlige og forstående overfor Pastor Lund og Frimenigheden. Thomsen tog straks sit Stade

⁷⁵ Sofus Elvius: Danmarks Præstehistorie.

⁷⁶ Se derom: Jens Damsgård: Præsten Rasmus Lund og Frimenigheden på Mors.

blandt dem; han var også blandt de 7 Morsopræster, der sendte skriftlig Begæring til Biskop Lind om Tilladelse til fremdeles at gå til Alters hos Lund i Ansgarskirken i Øster Jølby. Ligeledes var Thomsen med til at underskrive Askovadressen og fik sin Næse derfor ligesom de andre underskrivende Præster. - I de orthodoxe Konventer, som holdtes derovre, faldt tidt drøje Hug til de frisindede Præster; Thomsen var heller ikke dengang bange for at tage Kampen op og kæmpe for det, han anså for rigtig og sandt. I det Hele var disse År på Mors rige og grødefulde for hans Udvikling.

Den 4de Maj 1883 blev Thomsen kaldet til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup, hvor han forblev til sin Død.

Pastor Thomsen var ivrig Fredsven og omfattede Fredssagen med den største Interesse, og i nogle År talte han ved mange Fredsmøder ud over Landet. I 1900 udsendte han en lille, velskreven Bog. "Fredssagen og Folkekirken"⁷⁷), hvori han særlig behandler Præsternes Stilling til Fredssagen. Han beklager dybt, at denne Sag finder så lidt Interesse og Forståelse hos den gejstlige Stand her i Landet i Modsætning til andre Lande og henviser især til England, hvor mange af de forskellige angelsaksiske Kirkesamfunds øverste Mænd har gået i Spidsen ved et alvorligt og dygtigt Arbejde for Fredstankens Udbredelse. Det var den engelske Fredsforening "The Arbitration Alliance", der gennem sin Sekretær i London Dr. William E. Darby havde overdraget Thomsen at arbejde for, at den danske Folkekirke måtte slutte sig til en Fælleshenvendelse til alle kristne Nationers Regeringer om at skænke Voldgiftstanken Opmærksomhed.

Thomsen arbejdede også for, at vi herhjemme, ligesom i England, kunde få en Fredssøndag, hvor Præsterne kunde tolke Fredens Evangelium, men kun få af hans Embedsbrødre fulgte ham. Ligeledes arbejdede han for, at unge Mænd, der skulde være Soldater, men ikke for deres Samvittigheds Skyld kunde gøre Krigstjeneste, kunde få Lov til at være Fredssoldater, det vil sige: udføre Statsarbejde af en eller anden Art i lige så lang Tid som deres Soldatertjeneste vilde have været. I 1903 fik han Dansk Fredsforenings Årsmøde henlagt til Øsløs, og i Præstegårdshaven holdtes et to Dages Møde for de mange fremmede Gæster og for en stor Del af Egnens Befolkning. Sin Kærlighed til og Tro på Fredssagen mistede han aldrig; i Januar 1909, da han mærkede, at Døden var nær, skrev han et vemodigt Farvel til

Fredsvennerne⁷⁸) og tolker deri sin urokkelige Tro på, at Freden engang vil oprinde mellem Nationerne. Selv på den sidste Dag han levede, var denne Sag med i hans Feberfantasier. Dansk Fredsforening sendte til hans Kiste en smuk Dekoration med Tak for hans trofaste Arbejde.

Pastor Thomsen var en meget begavet Taler, Ordene lå ham let og naturligt på Tungen. Det er muligt, at denne betydelige Begavelse og Hurtighed i Opfattelsen undertiden kunde være ham en Fristelse til mindre Forberedelse og Uddybning af Emnet. Han var særdeles godt hjemme i den Salmeskat, som Grundtvig har givet den danske Menighed, og mange mindes endnu med Glæde de Foredrag, han holdt over grundtvigske Salmer, f. Eks. over Salmen: 0, Kristelighed. Også som Oplæser var han i Besiddelse af mere end almindelig Begavelse.

Hans Valgsprog var dette: Stærkest er altid det milde; det var også Grundtonen i hans eget Liv; det lå ikke for ham at bruge hårde Ord og Domme, ligesom han også i hele sin Færd var en mild og venlig Mand.

Tillige var han en frisindet Mand, også i kirkelig Henseende, og han fulgte altid godt med i kirkelige Spørgsmål og var aldrig bange for at bryde en Lanse for de frisindede Anskuelse, han hylkede.

Det var i Foråret 1884. Thomsen havde givet Højskolelærer Rasmus Geltzer Lov til at tale i Vesløs Kirke, men var ikke selv til Stede. Geltzer holdt så en udmærket Tale og benyttede i denne nogle Træk af Folkevisen om Agnethe og Havmanden. Dette var faldet en af Tilhørerne for Brystet, og vedkommende havde indberettet Sagen for Biskoppen, som derefter gennem Provsten afskede Thomsen en Erklæring, om der i Øsløs eller Vesløs Kirker i Vinterens Løb var afholdt Foredrag over Kæmpeviser. Thomsen afgav så 7. April Erklæring, som gik ud på, at vel havde han givet Rasmus Geltzer Tilladelse til at holde et kristeligt Foredrag i Vesløs Kirke den 13de Marts, og at Hr. Geltzer i dette Foredrag blandt andet havde anvendt nogle Billeder hentede fra Kæmpevisen om Agnethe og Havmanden til derved at oplyse som i en Lignelse nogle kristelige Forhold, men at hele Foredraget med Rette måtte kaldes et grundkristeligt, og også af Tilhørerne blev således opfattet.⁷⁹) Der er bleven fortalt, at Thomsen fik en "Næse", fordi han ikke havde været til Stede ved Foredraget, men det har dog intet på sig.

⁷⁷ Dansk Fredsforenings Småskrifter Nr. 11.

⁷⁸ Fredsbladet Nr. 3, 1909, hvor også findes en Nekrolog af Thomsen.

⁷⁹ Liber daticus for Øsløs, Vesløs, Arup Sognekald.

I flere År havde Pastor Thomsen været en svag Mand med et vaklende og skrøbeligt Helbred, og til sidst måtte han søge sin Afsked, som blev ham bevilget den 28de August 1908.

Hans Sygdom, der var Kræft i Leveren, forværredes nu Dag for Dag, så det var tydeligt at se, at det lakkede mod Enden, og den 26de Februar 1909 udåndede han stille og rolig i Øsløs Præstegård. En stor Skare fulgte ham til hans Grav på Øsløs Kirkegård, og mange gode Ord blev talt ved hans Bære. Menighederne rejste en smuk Mindesten på hans Grav.

Hans Enke og en Søn overlever ham.

Hans Efterfølger i Embedet blev Cand. theol.
Johannes Nielsen.

Hermed er så denne lille Præstehistorie for Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder til Ende. Det er ikke om store og indgribende Begivenheder og Menneskeskæbner, der her er fortalt, men mere om det jævne, stille og dagligdags, men også om dette kan dog Digterens Ord passe, at

Mindet lader som ingenting,
er dog et lønligt Kildespring.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1916, side 44-97)